

**ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСНА РАДА
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА
ІМЕНІ ЛЕОНІДА ЮЗЬКОВА**

ПАВЛЮК АНАТОЛІЙ ГРИГОРОВИЧ

УДК 340.12

**МАТЕРІАЛЬНО-ПРАВОВЕ ВІДВЕДЕННЯ:
НОРМАТИВНЕ КОНСТИТУЮВАННЯ ТА
МЕТОДОЛОГІЧНЕ ЗНАЧЕННЯ**

12.00.12 – філософія права

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Хмельницький – 2019

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Хмельницькому університеті управління та права імені Леоніда Юзькова, Хмельницька обласна рада.

Науковий керівник:

доктор юридичних наук, доцент,
ГУРАЛЕНКО Наталія Анатоліївна,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича,
доцент кафедри людських прав.

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор,
АНДРЕЄВ Дмитро Володимирович,
Національна академія внутрішніх справ,
директор інституту;

кандидат юридичних наук, доцент,
БОЧАРОВ Дмитро Олександрович,
Університет митної справи та фінансів,
ректор.

Захист відбудеться *3 жовтня 2019 р. о 10⁰⁰ годині* на засіданні спеціалізованої вченої ради К 70.895.02 у Хмельницькому університеті управління та права імені Леоніда Юзькова за адресою: 29013, м. Хмельницький, вул. Героїв Майдану, 8, конференц-зал (ауд. 907).

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова за адресою: 29013, м. Хмельницький, вул. Героїв Майдану, 38.

Автореферат розісланий «3» вересня 2019 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. Ю. Черняк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Поділ права на матеріальне та процесуальне, здійснений постглюсаторами в XIV ст., привів до виникнення поряд із процесуальним запереченням матеріального заперечення, що вело далі до поділу матеріальних заперечень на теоретичні та легальні, на абсолютні і відносні. В останньому випадку можна вести мову про реалізовану на практиці теорію роздільного заперечення, у протилежному випадку, який має місце в Україні, йдеться про практичне втілення теорії загального заперечення.

Найбільший успіх методолого-прикладний поділ матеріально-правових заперечень на два види здобув у Німеччині впродовж кількох століть у процесі формування так званого експертного стилю опрацювання правової справи, починаючи з кінця XV ст. у рамках письмової форми ведення судового процесу в Рейхскаммергеріхті (тогочасному верховному суді Німеччини), а згодом, з другої половини XIX століття до середини 70-х років минулого століття, в рамках теоретичної в університетах та практичної в судах інституалізації юридичного навчання, набувши значення «станового хребта» юридичної освіти (Д. Медікус, 1974 рік). Поділ заперечень на дві частини (англ. «objection» і «defence») виливається при цьому в два з трьох основних етапів правового аналізу в згаданому стилі, який не тільки може, але й має бути реципований в Україні.

Теоретична та методолого-прикладна важливість поділу заперечень на дві частини вимагає не лише спеціального правового (історичного, теоретичного, галузевого, порівняльного), але й логічного, гносеологічного, онтологічного, аксіологічного, тобто філософсько-правового, аналізу природи загального, абсолютного та відносного заперечення в контексті матеріального права. Такий підхід у вітчизняному правознавстві перебуває на початковій стадії, натомість формулювання проблеми у філософсько-правових термінах і таке її розв'язання дозволяє зробити наступні кроки та поглибити розуміння відповідних інститутів права. Матеріально-правове відведення при цьому найменш розроблене, оскільки тривалий час знаходилося і продовжує перебувати у вітчизняній теорії, історії права та в галузевих дисциплінах на другому плані відносного заперечення або побічно розглядається в рамках загального заперечення. Тому спеціальне дисертаційне філософсько-правове дослідження саме першого з них свідчить про актуальність обраної теми. Крім того, важливість окресленої в дисертації проблеми посилюється потребою конкретизації абсолютного заперечення, або відведення, як на рівні його двох типів (правоперешкоджаюче і правоприпиняюче матеріально-правове відведення), так і на субрівнях його особливого правового регулювання.

Виявити узгодження теорій загального і роздільного матеріально-правового заперечення, тобто побудувати когерентну та застосовну на практиці теорію матеріально-правового відведення, можна керуючись релевантними працями українських та зарубіжних сучасних авторів, зокрема: А. І. Уймова (системний підхід), С. І. Максимова (правова реальність), І. Л. Честнова, П. М. Рабіновича (права людини), А. А. Козловського (гносеологія права),

С. П. Рабіновича (чинність і дієвість права), О. М. Омельчука (поведінка людини), Н. А. Гураленко (суддівське правопізнання), В. М. Вовк (римське право), М. ван Хука (комунікативна перспектива права), А. В. Полякова (комунікативна теорія права), Д. В. Андрєєва (соціально-правові комунікації), О. Г. Данильяна, С. С. Алексєєва, О. Ф. Черданцева, Г. Х. фон Врігта (деонтична логіка), Р. Алексі (теорія юридичної аргументації), В. М. Переверзева (принцип семантичного реалізму), А. А. Івіна (деонтичний шестикутник), В. О. Смирнова (філософська логіка), О. А. Підпригори, А. С. Довгерта, Н. С. Кузнецової, Д. В. Бобрової, О. В. Дзери, Р. А. Майданика, С. Д. Гринько, О. О. Кулініч, Л. В. Красицької, І. О. Костяшкіна та ін. (кодифікація цивільного права, дослідження окремих інститутів приватного права), Д. О. Бочарова (правозастосування, семіотика права), В. В. Трутня (основні норми), І. Л. Самсіна (раціональне праворозуміння і правозастосування), Я. Шаппа (формула експертного стилю *actio – an sit fundata, an sit negata, an sit exceptione elisa*, в якій відведення приховується за словами «*an sit negata*»), Д. Медікуса та ін., а також доробком, який належать перу таких класиків, як: І. Кант (три дедукції), Г. Коген (кореляція), П. Наторп, Е. Касієр (репрезентативність), А. Райнах (феноменологічний метод), Г. Фреге (знак, предметне і смислове значення), Л. Вітгенштейн (істиннісна матриця, тавтологія), Є. Ерліх (живе право, соціологія права), Є. Булігін, Р. Штамлер (правильне право), Г. Кельзен, Г. Радбрух, А. Гайзе (пандектна система), Г. Дернбург (природа речі), Б. Віндшайд (правіж (нім. «*Anspruch*», англ. «*claim*», рос. «*притязание*», лат. «*actio*») як основна норма і контрнорма до заперечення, вимогообґрунтувальна норма) та ін. Наукові напрацювання цих авторів утворюють той фундамент, на якому здійснено нормативне конституювання матеріально-правового відведення і показано його методологічне значення.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертацію виконано відповідно до Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2016-2020 рр., затверджених Постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 3 березня 2016 р., у межах науково-дослідної роботи кафедри теорії та історії держави і права Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова «Теоретико-історичні проблеми розвитку держави і права» на 2017–2023 роки (номер державної реєстрації 0117U000103), що є складовою наукової теми Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова «Управлінські та правові засади забезпечення сталого розвитку України як європейської держави» на 2013–2016 роки (державний реєстраційний номер 0108U008927) та на 2017–2026 роки (державний реєстраційний номер 0117U000103).

Тему дисертації затверджено у вченій раді Хмельницького університету управління та права (протокол № 9 від 01 лютого 2016 року).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертації є підвищення ефективності процесу правозастосування за рахунок належної експлікації на філософсько-правовому рівні поняття матеріально-правового відведення.

Досягнення поставленої мети передбачає виконання таких завдань:

- конкретизувати системний підхід до права (аналіз структури, субстрату та концепту системи) за рахунок принципу семантичного реалізму (за аналогією);

- конкретизувати системний підхід до права за рахунок нормативно-ціннісного розуміння правової реальності;

- конкретизувати системний підхід до права за рахунок метанормативного розуміння правової реальності та сформулювати у підсумку дисертаційну проблематику в термінах її розв'язання;

- на основі метанормативної системи правової реальності і трьох кантівських дедукцій визначити сутність матеріально-правового відведення в трьох аспектах – формальному (структура), модально-аргументативному (субстрат) і корелятивному (концепт системи), тим самим нормативно конституювати поняття матеріально-правового відведення;

- вказати місце і значення встановлення стану права в контексті конституювання матеріально-правового відведення;

- визначити поняття матеріально-правового відведення з погляду об'єктивного і суб'єктивного права, а також з погляду квазіуправленої і квазізобов'язаної особи;

- продемонструвати методологічне значення теорії матеріально-правового відведення на галузевому рівні (на прикладі цивільного права), орієнтуючись при цьому на абстрактні типи матеріально-правового правоперешкоджаючого та правоприпиняючого відведення;

- запропонувати способи використання теоретичних результатів дисертації в навчальній та судовій практиці у формі експертного та судового стилів здійснення матеріально-правового відведення.

Об'єктом дослідження є основні, тобто вимогообґрунтовальні та заперечні, норми матеріального права та відповідні суб'єктивні права.

Предмет дослідження – матеріально-правове відведення в аспекті нормативного конституювання та методологічного значення.

Методи дослідження. У роботі використано філософський підхід, загально- і спеціальнонаукові та релевантні юридичні методи для конкретизації системного підходу до права (аналіз структури, субстрату і концепту системи), з використанням таких методик як: *денотації* (референції), *ідеалізації*, *оцінки*, *семіотичної методики формалізації* та *інтерпретації*. На конкретному прикладному та методологічному рівні ці чотири методики зводяться до методики типових випадків, з одного боку, та методу *каузально-телеологічної кореляції* стилів застосування матеріального права – з іншого. Усі ці методи використовуються в рамках метафізичної, емпіричної та трансцендентальної дедукції матеріально-правового відведення, опосередкованої принципом семантичного реалізму (за аналогією) та аналізом правової реальності як нормативно-ціннісної і метанормативної системи.

Крім того, застосовано *вимогообґрунтовально-заперечний метод* цивільно-правового аналізу, в т. ч. німецький *правоправіжний метод*, – для побудови теорії матеріально-правового відведення; *догматичний метод* – для

аналізу чинного цивільно-правового законодавства України, а також відповідної судової практики; *дедуктивний* та *гіпотетико-дедуктивний метод* формальної логіки – для строгого та систематичного виведення з вихідних даних теорії матеріально-правового відведення в матеріальному праві; *методи індукції, абстрагування* тощо формальної логіки – в основному, для узагальнення матеріально-правового матеріалу, зокрема для пошуку ідей евристичного характеру, які мають стосунок до обраної теми дисертації; *методи модальної, в т. ч. деонтичної, та уявної логіки* (за концепцією М. О. Васильєва) – для аналізу нормативної бази матеріального права під кутом зору повноти основних норм такого права; *метод каузально-телеологічної кореляції* – для пояснення необхідності розрізнення експертного та судового стилів застосування цивільного права; *семіотичний метод* разом з етикою права марбурзької школи неокантіанства – для формування праворозуміння у цілому та розуміння матеріально-правового відведення зокрема на основі поняття репрезентативності (за Е. Касіером); *історико- та порівняльно-правові методи* – для визначення стану дослідження теми дисертації та встановлення нерозв'язаних проблем; *структурний метод* разом із *методами моделювання, формалізації, інтерпретації, математизації* – для формування однозначного уявлення про існування та застосування відведення в матеріальному праві; *метод субсумції* (метод юридичного силогізму) – для абстрактного пояснення застосування тих норм матеріального права, які використовуються в дисертації; *метод дефініції* – для дефініцій понять «відведення» та «правоперешкоджаючого і правоприпиняючого відведення» зокрема; *метод класифікації* – для побудови періодизацій, поділів, оформлення результатів встановлення видів відведень у чинному матеріальному праві України.

Наукова новизна одержаних результатів. Запропонована теорія відведення в матеріальному праві є розвитком теорії повноти та попарної несумісності матеріально-правових протилежностей матеріального права. В результаті, отримано такі наукові положення:

вперше:

1) шляхом конкретизації системного підходу до права правова реальність матеріально-правового відведення експлікована як метанормативна система;

2) матеріально-правове відведення як метанормативна система опосередковується філософсько-правовим наповненням змістом логічного принципу семантичного реалізму, з одного боку, та аналізом правової реальності як нормативно-ціннісної системи – з іншого;

3) побудовано семіотичну модель правової реальності як таку модель, що найбільш вдало пристосована до потреб філософсько-правової експлікації матеріально-правового відведення. Ця модель утворена шляхом формального, модально-аргументативного та корелятивного уточнення наявних концепцій правової реальності, зокрема, вперше запропоновано поняття апелятива (звернення з вимогою, незалежно від юридичної обґрунтованості такого звернення) та контрапелятива, який поділяється на абсолютний та відносний.

Відведення в такому разі розуміється як конкретизація юридично обґрунтованого абсолютного контрапелатива;

4) здійснено метафізичну (формальне конституювання), емпіричну (модальне та/або аргументативне конституювання) та трансцендентальну (корелятивне, тобто каузально-телеологічне конституювання) дедукцію матеріально-правового відведення, зокрема, матеріально-правове відведення виведено з постулату, що відношення дійсності та здійсненності суб'єктивного права вимоги квазіуправненої особи, або відношення дійсності та здійсненності суб'єктивного права заперечення квазізобов'язаної особи, аналогічне несуперечливому відношенню алетичних модальностей можливості та необхідності;

5) встановлено, що в суб'єктивно-правовому сенсі відведення – це міра юридично неможливої поведінки квазіуправненої особи або міра юридично можливої поведінки квазізобов'язаної особи, яка характеризується недійсністю відповідного права вимоги;

6) встановлено, що в об'єктивно-правовому сенсі матеріально-правове відведення – це одна з основних норм матеріального права, яка узагальнює інститути перешкоди для виникнення суб'єктивного права вимоги та інститути припинення існування суб'єктивного права вимоги;

7) на прикладі цивільного права визначено правоперешкоджаюче відведення як один із його типів, який узагальнює інститути недійсності правочину, за винятком оспорюваності правочину, та початкової неможливості виконання зобов'язання з метою належного використання в рамках експертного та судового стилів застосування цивільного права;

8) на прикладі цивільного права визначено правоприпиняюче відведення як один із його типів, який узагальнює інститути оспорюваності правочину, заміни кредитора або боржника в зобов'язанні, припинення зобов'язання, в т. ч. наступної неможливості виконання зобов'язання та ін. з метою належного використання в рамках експертного та судового стилів застосування цивільного права;

вдосконалено:

9) вітчизняну класифікацію матеріально-правових заперечень в аспекті їх поділу на відносні й абсолютні. В свою чергу абсолютні заперечення – шляхом їх поділу на правоперешкоджаючі і правоприпиняючі та їхні субтипи;

10) розуміння матеріально-правового відведення на основі аналізу матеріально-правової процедури його пред'явлення, зокрема, показано, що наявні дві можливості використання відведення, а саме в рамках експертного і судового стилів опрацювання правової справи, які, однак, мають одну й ту саму змістовну основу, до складу якої обов'язково має входити відведення, але відрізняються формою викладу і які є відповідно стилями знаходження та власне обґрунтування правового рішення;

набули подальшого розвитку:

11) метарозуміння права, в рамках якого відведення пропонується вважати однією із трьох (експліцитно) або двох (імпліцитно) метадеотичних характеристик релевантної в правовому сенсі поведінки, які набувають

значення в процесі практичного правозастосування. З іншого боку, ці метадеонтичні характеристики утворюють ще одну систему «предметна теорія – метатеорія», в якій дві характеристики – позитивна й негативна – перебувають на метарівні, а три такі характеристики, як позитивні, абсолютно-негативні (тобто відведення) і відносно-негативні, – на предметному рівні, чим доведено, що відсутність в українській правовій системі експліцитних відведень не є свідченням їх відсутності й імпліцитно.

Практичне значення одержаних результатів полягає в можливості їх використання:

- в судовій практиці – для належного застосування загальними судами першої та вищих інстанцій, насамперед, гл. гл. 16, 47 та 50 ЦК України,
- в навчальній практиці – для створення умов для поділу навчального процесу на дві стадії: початкову, на якій використовується експертний стиль застосування права, та завершальну, на якій задіється судовий стиль застосування права;
- в науково-дослідній роботі – для вдосконалення методології цивільного права України з урахуванням концепту матеріально-правового відведення.

Наукові концепції, висновки та пропозиції дисертаційної роботи використано при підготовці лекцій і навчально-методичних матеріалів у Хмельницькому університеті управління та права (*Акт про реалізацію результатів наукових досліджень Хмельницького університету управління та права від 13 березня 2019 року*; *Акт про реалізацію результатів наукових досліджень Львівського державного університету внутрішніх справ від 03 квітня 2019 року*; *Акт про реалізацію результатів наукових досліджень Головного територіального управління юстиції у Чернівецькій області від 09 квітня 2019 року*; *Акт про реалізацію результатів наукових досліджень Чернівецького регіонального відділення Національної школи суддів України від 21 березня 2019 року*).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження виконано самостійно, сформульовані в ньому положення та висновки обґрунтовані на основі особистих досліджень автора. Нові наукові результати дослідження отримані дисертантом особисто. Наукові праці, в яких наведені ідеї та результати розробок, використаних у дисертації, опубліковані без співавторів.

Апробація результатів дисертаційного дослідження. Результати дослідження, викладені в дисертації, обговорювалися на засіданнях кафедри теорії та історії держави і права Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова та були оприлюднені на таких науково-практичних конференціях: Міжнародна науково-практична конференція «Логіка і право» (м. Харків, 11 травня 2012 р.), Міжнародна науково-теоретична конференція «Концепція «живого права» Євгена Ерліха та сучасні проблеми правопізнання» (м. Чернівці, 27–29 вересня 2012 р.), Міжнародна науково-практична конференція «Право на життя: аспекти реалізації» (м. Чернівці, 23–24 листопада 2012 р.), V Міжнародна науково-практична конференція «Логіка і аргументація в праві» (м. Харків, 24 квітня 2013 р.), V Щорічна міжнародна науково-практична конференція «Сучасні тенденції»

міжнародних відносин: політика, економіка, право» (м. Львів, 18 лютого 2016 р.), Міжнародна юридична науково-практична конференція *«Актуальна юриспруденція»* (м. Київ, 20 квітня 2016 р.), IV Наукова конференція *«Антропосоціокультурна природа права»* (м. Чернівці, 25–27 травня 2016 р.), IX Міжнародна науково-практична інтернет-конференція *«Роль та місце правоохоронних органів у розбудові демократичної правової держави»* (м. Одеса, 30 березня 2017 р.), X Міжнародна науково-практична інтернет-конференція *«Роль та місце правоохоронних органів у розбудові демократичної правової держави»* (м. Одеса, 30 березня 2018 р.).

Публікації. Результати дослідження викладені в 17 наукових працях, а саме у восьми наукових статтях, опублікованих у фахових виданнях України з юридичних наук, три з яких опубліковані у наукових періодичних виданнях іноземних держав, а також в дев'яти збірниках тез або публікацій матеріалів науково-практичних конференцій.

Обсяг і структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, які охоплюють дев'ять підрозділів, висновків до кожного розділу та загальних, списку використаних джерел та додатків. Повний обсяг дисертації становить 230 сторінок, із них 24 сторінки займає список використаних джерел, який нараховує 261 найменування. Обсяг основного тексту роботи складає 185 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовується актуальність теми дослідження, стан її наукової розробки, формулюються мета, завдання, об'єкт, предмет і методологія дослідження, розкривається його наукова новизна, практичне й теоретичне значення основних положень дисертації.

Розділ 1 «Матеріально-правове відведення з погляду системного підходу і його конкретизації» складається з трьох підрозділів, філософсько-правовий аналіз яких присвячений конкретизації системного підходу до права у формі переходу від загального нормативно-ціннісного до особливого метанормативного аналізу правової реальності матеріально-правового відведення, опосередкованого принципом семантичного реалізму (за аналогією).

У підрозділі 1.1 *«Системний підхід і принцип семантичного реалізму: репрезентативно-феноменологічна узгодженість та правильність і/або дієвість права»* системний підхід береться за основу у формі структурного, субстратного та концептуального аналізу (за А. І. Уйомовим) і конкретизується в першому наближенні у формі розгляду репрезентативно-феноменологічної узгодженості (структурно-субстратний аналіз принципу семантичного реалізму в юридичному контексті), доповненого розглядом правильності і/або дієвості права (концептуальний аналіз). Принцип семантичного реалізму береться до уваги як відношення (ряд): формальна система – модальна (метадеонтична) інтерпретація (модель) – встановлення стану права – спір про право (еристична комунікація як процес переходу від живої (соціальної) комунікації до

комунікації професійної) – феноменологічна (апелятивно-контрапелятивна) модель комунікації – комунікація як така, або комунікація як проблема. Правильність і/або дієвість права береться за основу в інтерпретації Р. Штамлера, А. Райнаха та ін. і зводиться до аналізу модальних характеристик юридичної дієвості права.

У роботі актуалізовано чотири субпідходи до розуміння системи: позитивний, об'єктивний, інтерсуб'єктивний та суб'єктивний, яким відповідають такі його аспекти, як: структура (позитивне розуміння), субстрат (інтерсуб'єктивне та об'єктивне розуміння) та концепт (суб'єктивне, – емпіричне або трансцендентальне, – розуміння) системи.

У підрозділі 1.2 «Правова реальність як нормативно-ціннісна система: норма, комунікація, ідея права» здійснюється подальша конкретизація системного підходу до права шляхом загального аналізу правової реальності як складної ієрархічної системи. До уваги беруться три аспекти правової реальності: нормативний (норма), соціальний (комунікація) та ціннісний.

У контексті нормативного аспекту правової реальності обґрунтовується двохелементна конструкція правової норми з урахуванням того, що правовідношення виникають як на основі диспозиції (позитивні, регулятивні правовідношення), так і на основі санкції (охоронні, захисні правовідношення).

У контексті соціального аспекту правової реальності аналізується судова професійна інституалізація, з одного боку, і жива (соціологічна) інституалізація – з іншого, під кутом пошуку відповіді на питання, як у рамках переходу від живої до професійної комунікації відбувається експлікація матеріально-правового відведення.

У контексті ціннісного аспекту правової реальності враховується співвідношення понять правильного права (за концепцією Р. Штамлера) та ідеї права.

У підрозділі 1.3 «Правова реальність матеріально-правового відведення як метанормативна система» здійснюється ще один крок у напрямку конкретизації, який полягає в адаптації традиційного розуміння правової реальності до потреб нормативного конституювання матеріально-правового відведення, а саме: визначаються конститутивні метакатегорії (формалізована модальність норми (система Теофраста); жива і професійна комунікація, зведена до літисконтестаційної (початкової) і аргументативної (наступної) комунікації в рамках правової суперечки; правильне право (за концепцією Р. Штамлера), проаналізоване під кутом умовної дієвості права; ідея права, узагальнена до питання про стан права і винесена в епіцентр дисертаційного дослідження) та досліджується їхній взаємозв'язок, тобто дисертаційна проблема формулюється в термінах її розв'язання.

Вводиться поняття апелятива і контрапелятива, яке ґрунтується на тому, що на етапі виникнення суперечки обґрунтованість вимог і заперечень істотного значення не має, оскільки така суперечка матиме місце і тоді, коли вищезгадані вимоги і заперечення обґрунтовані, і тоді, коли вони не є такими (етап ініціації). Натомість, в умовах залучення фахівців-юристів у правове поле суперечки остання набуває форми аргументативної комунікації (етап ведення

правової суперечки). Саме загальне поняття апелятиву об'єднує два вищезгадані етапи ініціації і ведення правової суперечки.

Під контрапелятивом у дисертаційному дослідженні розуміється заперечення вимоги як таке.

Розділ 2 «Нормативне конституювання матеріально-правового відведення» складається з чотирьох підрозділів і стосується проблеми нормативного конституювання відповідного інституту матеріального права у формі трьох кантівських дедукцій, об'єднаних ідеєю встановлення стану права.

У підрозділі 2.1 «Встановлення стану права та правова норма» проведено аналіз проблеми нормативного конституювання інституту матеріального права у формі метафізичної, емпіричної та трансцендентальної кантівських дедукцій. Зокрема, констатується, що метафізична дедукція дозволяє розглянути матеріально-правове відведення на основі аналізу метадеонтичної аналогії системи алетичних модальностей S5 та її модифікації.

Емпірична дедукція, із одного боку, дозволяє конкретизувати таке предметне значення семіотичної моделі правової реальності, як абсолютний контрапелятив, за рахунок аналізу характеру об'єктивного та суб'єктивного права, з іншого боку, створює належні умови для ідеалізації соціальної комунікації у формі перешкоди для виникнення та у формі припинення права вимоги.

Трансцендентальна дедукція має своїм наслідком створення умов для вибору належної методики для пояснення використання філософсько-правових положень, які стосуються матеріально-правового відведення, на загальнотеоретичному та галузевому рівнях, а також у структурі методології права. Такою теорією в дисертації вважається теорія типових випадків. Крім того, поняття ідеї права (справедливість, правова певність та свобода) слугує надійним оціночним орієнтиром для виправдання та легітимації матеріально-правового відведення як у філософії права, так і в загальній теорії права та галузевих дисциплінах, а поняття встановлення стану права набуває ролі конститутивно-регулятивної ідеї в неокантіанському розумінні.

Досліджуючи питання про відношення абстрактних і конкретних правових норм під кутом зору встановлення стану права констатовано, що абстрактна правова норма – це норма у формі, в якій вона вміщена в нормативному акті, тоді як конкретна правова – це норма, яка є елементом аргументативного дискурсу, що має місце, у випадку коли нормативний акт береться за основу для застосування в конкретній справі. Беручи до уваги інтелектуальний, аргументативно-дискурсивний характер конкретних правових норм, стан права постає невід'ємним елементом таких норм. Відповідно, конкретно правова норма постає у формі метанорми: $a_t \rightarrow b'_t$ (В. В. Трутень), де a та b означають відповідно зміст правової норми, $'$ – її характер (за А. А. Івіним), а $_t$ – відповідно аргументативний тип умов застосування правової норми та її метахарактер (стан права, метадеонтичний тип правового наслідку).

У підрозділі 2.2 «Формальне конституювання матеріально-правового відведення» із використанням (за аналогією) істиннісних матриць Л. Вітгенштейна, металогічного підходу В. О. Смирнова, деонтичного

шестикутника А. А. Івіна та ін. побудована шляхом модифікації системи Теофраста (система S5 К. Льюїса) формальна система $S_{\pm}$, адаптована для вирішення дисертаційних завдань.

В основу розв'язання проблеми матеріально-правового відведення покладено традиційну систему алетичних модальностей (через вихідні поняття можливість – необхідність – випадковість), показана їх числова інтерпретація, проведена сильна і слабка редукція ad hoc системи Теофраста, здійснено її дефініційне розширення, показано дедуктивну еквівалентність з системою, побудованою на основі двох аксіом: повноти та попарної несумісності.

У підрозділі 2.3 «Модально-аргументативне конституювання матеріально-правового відведення» проведено субстратний аналіз відведення шляхом, з одного боку, модальної (метадеонтичної) інтерпретації згаданої вище системи (відведення в такому разі є вираженням недовісти права), з іншого боку, за допомогою феноменологічного аналізу комунікативної перспективи права (опозиція апелятивів – контрапелятивів у живій комунікації) та переходу до професійної комунікації у формі спору про право.

Зазначено, що професійно інституалізовану аргументативну комунікацію, яка має або може мати місце в процесі реалізації об'єктивного права, слід визначати як ідеальний форум, представлений трьома юристами: двома незалежними юридичними експертами, один із яких висуває обґрунтовані вимоги, а другий намагається їх заперечити, а також суддею, який має ухвалити рішення на користь аргументів одного з експертів. Відношення між апелятивом та контрапелятивом є вираженням інтерсуб'єктивності соціальної взаємодії. На основі заперечення апелятива (контрапелятивів) або згоди з ним уточнюється традиційна концепція правового відношення, в основу якої покладено договірне відношення.

В дисертаційному дослідженні з обґрунтуванням інтерсуб'єктивної взаємодії апелятивів – контрапелятивів апріорно конститується поняття матеріально-правового відведення як заперечення вимоги, яка є юридично необґрунтованою.

У підрозділі 2.4 «Корелятивне конституювання матеріально-правового відведення» здійснено концептуальний аналіз відведення, який зводиться до конструювання абстрактної норми-відведення як метанорми, тобто норми, в якій експлікується недійсність права, умовою для якої є наявність негативних умов застосування норми. Цей аналіз спрямований на уточнення традиційного розуміння стадій правозастосування, що здійснюється двома шляхами, які ведуть, зрештою, до експертного та судового стилів застосування матеріального права (опрацювання правової справи). Встановлено, що експертний стиль (є телеологічним) та судовий (є каузальним методом правозастосування) орієнтовані на різні цілі: з'ясування належної правової норми (експертний стиль) та оптимальне обґрунтування правового рішення (судовий стиль), причому обидва стилі використовуються в письмовій формі.

Розділ 3 «Методологічне значення матеріально-правового відведення» складається з двох підрозділів і стосується визначення прикладного значення розглянутого вище нормативного конституювання

відповідного інституту права, а саме йдеться про типи і субтипи матеріально-правового відведення та перспективи застосування методолого-прикладних стилів у здійсненні останнього.

У підрозділі 3.1 «*Правоперешкоджаючі та правоприпиняючі матеріально-правові відведення (на основі порівняння цивільного права Німеччини та України)*» за допомогою компаративного аналізу цивільного права Німеччини та України досліджуються два типи загального матеріально-правового відведення: правоперешкоджаючі та правоприпиняючі. Як перші (правоприпиняючі відведення) аналізуються такі інститути, як недоліки дієздатності, свідомо відсутня воля, різного роду порушення та початкова неможливість виконання зобов'язання, а як другі (правоприпиняючі відведення) – такі інститути, як заміна кредитора та боржника в зобов'язанні, оспорюваність, відмова від договору, відпадання підстави правочину та припинення зобов'язання, включаючи наступну неможливість виконання зобов'язання. Аналіз проведено на догматичному рівні та рівні судової практики.

У підрозділі 3.2 «*Методолого-прикладні стилі здійснення матеріально-правового відведення*» матеріально-правове відведення аналізується в рамках експертного та судового стилів опрацювання правової справи, обидва з яких є навчальними стилями й дозволяють, керуючись принципом матеріально-правової економії, належно обґрунтувати правове рішення.

Експертний та судовий стилі є різновидом логіко-правової субсумції. Ці стилі об'єднує активне (пряме або непряме) використання норм-дефініцій, без яких субсумція втрачає практичне значення. Водночас, зауважено, що експертний стиль розпочинається з припущення бажаного правового наслідку, яке відсутнє в судовому стилі. Встановлено, що судовому стилю властивий еліптичний (ентимемний) характер правового доведення, який майже повністю відсутній в експертному стилі. В роботі продемонстровано практичне застосування згаданих стилів у межах аналізу матеріально-правового відведення.

ВИСНОВКИ

У ході філософсько-правового аналізу матеріально-правового відведення як абсолютного заперечення ми дійшли таких загальних висновків:

1. Філософсько-правовий аналіз матеріально-правового відведення може бути здійснений на основі системного підходу (аналіз структури, субстрату та концепту системи) до права, який потребує конкретизації за рахунок принципу семантичного реалізму (за аналогією), нормативно-ціннісного та метанормативного розуміння правової реальності, права загалом або його інститутів. Проміжним результатом такої конкретизації є формулювання дисертаційної проблеми – а саме з'ясування питання, що таке матеріально-правове відведення, як воно конститується і яке має методологічне значення – в термінах її розв'язання: формальна система S5 (система Теофраста), метадеонтична її інтерпретація (модель), зокрема відношення апелятивів –

контрапелатив, і поняття правильного права (за концепцією Р. Штамлера) та ідеї права.

2. Три кантівські дедукції (метафізична, емпірична та трансцендентальна) добре узгоджуються з трьома аспектами семіотичної моделі правової реальності та дозволяють експлікувати три сутності матеріально-правового відведення – формальну, заперечну й оціночну. Метафізична дедукція є продовженням формально-модального, емпірична – апелятивно-комунікативного, трансцендентальна – корелятивного уточнення існуючих концепцій правової реальності.

3. Матеріально-правове відведення визначаємо так:

– в суб'єктивному сенсі відведення – це міра юридично неможливої поведінки квазіуправленої особи або міра юридично можливої поведінки квазізобов'язаної особи, яка характеризується недійсністю відповідного права вимоги;

– в об'єктивному сенсі матеріально-правове відведення – це одна з основних норм матеріального права, яка узагальнює інститути початкової або наступної недійсності суб'єктивного права вимоги. Таке загальнотеоретичне та галузеве розуміння у філософії права уточнюється так: матеріально-правове відведення – це одна з основних норм матеріального права, яка узагальнює інститути початкової або наступної неможливості вчинення апелятива.

4. Правоперешкоджаюче відведення опирається на поняття перешкоди для виникнення відповідного права і являє собою сукупність інститутів цивільного права, які мають стосунок до нікчемності правочину в традиційному розумінні і дозволяють здійснити захист порушеного права квазіборжника, шляхом пред'явлення відведення, або, іншими словами, шляхом висунення здійсненого суб'єктивного права заперечення квазіборжника.

5. Правоперешкоджаючі відведення мають місце у випадках:

– *якщо існує перешкода (така-то), то право вимоги недійсне.*

Такого роду формулювання еквівалентне іншому, а саме такому, яке є лакмусовим папірцем для виявлення в першій схемі правоперешкоджаючого відведення:

– *якщо існує перешкода (така-то), то право заперечення здійсненне,*

або точніше, зважаючи на несуперечливість і лише дедуктивну повноту дисертаційної теорії матеріально-правового відведення:

– *якщо існує перешкода (така-то), то існує правоперешкоджаюче відведення.*

При цьому варто взяти до уваги, що умови застосування норми відведення можна краще зрозуміти, якщо бачити в них мету, спосіб і можливо, результат, тобто в телеологічному сенсі.

6. Правоприпиняючі відведення об'єднуються навколо такого предметного значення, як припинення в широкому сенсі, складовою якого є загальне припинення зобов'язання, в т. ч. наступна неможливість виконання зобов'язання, особливі умови припинення окремих зобов'язань, а також особливі види припинення зобов'язання в ході заміни кредитора або боржника в зобов'язанні та в результаті позитивного результату оспорювання правочину.

7. Правоприпиняючі відведення мають місце у випадках:

– якщо існує припинення (традиційного) правовідношення (такого-то), то право вимоги недійсне.

Такого роду формулювання еквівалентне іншому, а саме такому, яке є індикатором для виявлення в першій схемі правоприпиняючого відведення:

– якщо існує припинення (таке-то), то право заперечення здійсненне,

або точніше, зважаючи на несуперечливість і лише дедуктивну повноту дисертаційної теорії матеріально-правового відведення:

– якщо існує припинення (таке-то), то існує правоприпиняюче відведення.

8. Пред'явлення правоперешкоджаючого відведення в експертному та судовому стилях має місце тоді, коли позитивно визначених умов для висунення права вимоги виявилось недостатньо для дійсності права вимоги, оскільки існують перешкоди, які в дисертації називаються правоперешкоджаючими відведеннями.

Пред'явлення правоприпиняючого відведення в експертному та судовому стилях має місце після вдалого висунення кредитором права вимоги, але тоді, коли пізніше виявились нові обставини, які ведуть до припинення такого права і називаються в дисертації правоперешкоджаючими відведеннями. Тому правоприпиняючі відведення пред'являються в другу чергу.

9. Встановлення стану права перебуває в епіцентрі дисертаційного дослідження і має значення сполучної ланки для формального, модально-аргументативного і корелятивного нормативного конституювання матеріально-правового відведення. Відведення визначається через такий стан права квазіуправненої особи, як його недійсність.

10. Узагальнена формула матеріально-правового відведення (за означенням): якщо мають місце негативні умови застосування правової норми, то повинно мати місце матеріально-правове відведення.

11. Матеріально-правове відведення є елементарною складовою частиною експертного та судового стилів опрацювання правової справи та відповідним (другим) їхнім кроком, в межах якого з'ясовується розроблене в дисертації питання про початкову або наступну недійсність висуненого квазіуправненою особою права вимоги.

12. В сучасній правовій практиці України узгоджено існують обидві теорії матеріального заперечення: загальна теорія як метатеорія, експліцитно, і роздільна (поділ на абсолютне (відведення) і відносне заперечення) як предметна теорія, імпліцитно.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Павлюк А. Г. Априорне конструювання цивільного права: природа абсолютного матеріально-правового відведення. *Проблеми філософії права*. Том VIII-IX. Київ; Чернівці : Чернів. нац. ун-т, 2012. С. 384–387.

2. Павлюк А. Г. Поняття відведення, яке перешкоджає виникненню цивільного суб'єктивного права вимоги кредитора. *Науковий вісник*

Чернівецького університету : збірник наук. праць. Вип. 636: Правознавство. Чернівці : ЧНУ, 2012. С. 79–82.

3. Павлюк А. Г. Поняття відведення, яке припиняє цивільне суб'єктивне право вимоги кредитора, що раніше виникло. *Науковий вісник Чернівецького університету* : збірник наук. праць. Вип. 644 : Правознавство. Чернівці : ЧНУ, 2013. С. 92–95.

4. Павлюк А. Правова реальність як нормативно-ціннісна та/або метанормативна система. *European political and law discourse*. 2016. Volume 3, Issue 2. S. 107–120.

5. Павлюк А. Формально-модальное конструирование матеріально-правового абсолютного возражения. *Leges et vita*. маі 2016. S. 73–77.

6. Павлюк А. Г. Матеріально-правовий аспект права на судовий захист : корелятивне конституювання абсолютного заперечення (відведення). *Visegrad journal on human rights*. № 4/2, 2016: oct, 2016. S. 160–165.

7. Павлюк А. Г. Репрезентативно-феноменологічна узгодженість та правильність і/або обґрунтованість та дієвість права. *Часопис Київського університету права*. 2016/3. Київ : Київськ. ун-т права НАН України, 2016. С. 68–73.

8. Павлюк А. Г. Експертний і судовий стилі здійснення матеріально-правового відведення. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2019/2. Одеса : Одеський державний університет внутрішніх справ, 2019. С. 123–125.

9. Павлюк А. Г. S5 як модально-логічна основа теорії цивільно-правового відведення. *Логіка і право* : матеріали IV Міжн. науково-практичної конференції, 11 травня 2012 р., Харків : Вид-во. «ФО-П Корецька Л.О.», 2012. С. 117–119.

10. Павлюк А. Г. «Мовчазне волевиявлення» Є. Ерліха з погляду теорії цивільно-правового відведення. *Ерліхівський збірник*. Юрид. ф-т Чернів. нац. ун-ту ім. Ю. Федьковича. Вип. 6: Матеріали доповідей та виступів учасників міжн. наук.-теор. конф. «Концепція «живого права» Євгена Ерліха та сучасні проблеми правопізнання» (27–29 вересня 2012 р., Чернівці). Чернівці : Чернів. нац. ун-т, 2012. С. 120–122.

11. Павлюк А. Г. Цивільно-правове відведення та право на життя. *Право на життя: аспекти реалізації* : матеріали міжн. наук.-практ. конф. (23–24 листопада 2012 р.) у 4-х ч., Ч. 1-ша. / відп. за вип. В. П. Тарануха. Чернівці : Чернів. нац. ун-т, 2012. С. 86–88.

12. Павлюк А. Г. Матеріально-правове відведення в теорії правової аргументації: на прикладі цивільного права. *Логіка і аргументація в праві* : матеріали V Міжн. наук.-практ. конф. «Логіка і аргументація в праві». Харків, 24 квітня 2013 р. / за заг. ред. д-ра філос. наук, проф. О. М. Юркевич. Харків : Вид. «ФО-П Корецька Л. О.», 2013. С. 52–54.

13. Павлюк А. Г. Рецепція німецького експертного стилю здійснення права: на прикладі матеріально-правового правоперешкоджаючого відведення. *Сучасні тенденції міжнародних відносин: політика, економіка, право* : зб. наук. праць V щорічної міжнародної наук.-практ. конф. (м. Львів, 18.02.2016). Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2016. С. 63–68.

14. Павлюк А. Г. Правовий простір та спір про право: стан права, його формалізація та модальна інтерпретація (системи S5 та S5±) з погляду конституювання матеріально-правового відведення. *Реформування інститутів права і держави: теоретичні та практичні підходи* : збірник матеріалів Міжн. юридичної наук.-практ. конф. «Актуальна юриспруденція», м. Київ, 20 квітня 2016 року. Матеріали круглого столу «Філософсько-правова концепція правового простору», м. Тернопіль, 18 березня 2016 року. Тези наукових доповідей. Тернопіль : ТзОВ «Терно-граф», 2016. С. 219–223.

15. Павлюк А. Г. Євген Єрліх та розвиток пандектистики: до побудови філософсько-правової теорії матеріально-правового відведення. *Антропосоціокультурна природа права* : матеріали наук. конф., 25–27 травня 2016 р., Чернівці, Україна. Чернівці : Чернів. нац. ун-т, 2016. С. 94–97.

16. Павлюк А. Г. Про деякі особливості судового стилю здійснення матеріально-правового відведення. *Роль та місце правоохоронних органів у розбудові демократичної правової держави* : матеріали ІХ міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., м. Одеса, 30 березня 2017 р. Одеса : ОДУВС, 2017. С. 49–51.

17. Павлюк А. Г. Відведення і формула actio – an sit fundata, an sit negata, an sit exceptione elisa. *Роль та місце правоохоронних органів у розбудові демократичної правової держави* : матеріали Х міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., м. Одеса, 30 березня 2018 р. Одеса : ОДУВС, 2018. С. 62–64.

АНОТАЦІЯ

Павлюк А. Г. Матеріально-правове відведення: нормативне конституювання та методологічне значення. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.12 – філософія права. – Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова Хмельницької обласної ради. – Хмельницький, 2019.

Дисертація присвячена питанню нормативного (системного) конституювання матеріально-правового відведення як абсолютного заперечення, а також визначенню методологічного значення такого роду заперечення у визначених рамках. Матеріально-правове відведення представлено такою модальною характеристикою стану права, як недійсність права. Питання розглянуто в рамках структурного, субстратного та концептуального аналізу матеріально-правового відведення, а також у рамках переходу від абстрактної норми-відведення до конкретної норми, аналізу правоперешкоджаючих та правоприпиняючих типів відведення та в рамках аналізу відведення в рамках експертного та судового стилів опрацювання правової справи.

За основу дисертаційної проблематизації одного з інститутів матеріального права прийнято поняття системного підходу в формі аналізу структури, субстрату і концепту системи (за А. І. Уйомовим), який конкретизується у формі принципу семантичного реалізму, розглянутого у

вужькому (репрезентативно-феноменологічна узгодженість) і широкому (разом з поняттям правильності і/або дієвості права) сенсах (тобто за аналогією з відповідним принципом сучасної логіки). В результаті показано співвідношення системного підходу і правової реальності як нормативно-ціннісної системи (норма, комунікація, ідея права) і встановлено наявність проблеми адаптації загального поняття правової реальності до цілей і завдань дисертації. Такого роду адаптація здійснена шляхом формулювання дисертаційної проблеми в термінах її розв'язання, а саме: формалізована модальність права, жива і професійна комунікація, ідея умовної дієвості права, тобто у формі правової реальності як метанормативної системи, та винесена в епіцентр дослідження ідея права, узагальнена до рівня стану права.

Конституювання в роботі розуміється в неокантіанському сенсі, тобто як узагальнення конститутивного та регулятивного застосування відповідних вищезазначених понять. Нормативний характер такого роду конституювання проявляється, по-перше, в системному, належному розв'язанні поставленої в дисертації проблеми, по-друге, в побудові в кінцевому підсумку ідеальної загальної норми-відведення.

Формальне конституювання здійснюється у формі застосування системи S5 Льюїса, попередньо редукованої ad hoc, з одного боку, і дефініційно розширеної – з іншого. Заперечення, отже, розглядається чисто формально як один із символів такої системи. У модальному відношенні, яке є інтерпретацією (конкретизацією, моделлю) згаданої вище системи, заперечення розуміється як недійсність права. Власне субстратом системи є соціальна комунікація як така, яка розглядається спочатку феноменологічно як співвідношення апелятива і контрапелятива, тобто звернень з вимогою і запереченням, не залежно від обґрунтованості останніх. Далі такого роду комунікація висвітлюється в професійному відношенні як спір про право. В кінцевому підсумку комунікація і модифікована система Теофраста зв'язуються в єдине ціле за допомогою такого поняття, як спір про стан права, зокрема про такий його стан, як недійсність права.

Норма-відведення конструюється як співвідношення негативних умов застосування норми і такої характеристики правового наслідку норми, як недійсність (за означенням).

Відведення аналізується як норма об'єктивного і суб'єктивного права, тобто як загальна і індивідуальна норми, при цьому перша з них розглядається в абстрактній і конкретній формах. У роботі здійснюється аналіз (на прикладі цивільного права) двох абстрактних типів заперечення: правоперешкоджаючого і правоприпиняючого. Крім того, показано практичне застосування такого роду поняття в навчальній та іншій практиці у формі експертного та судового стилів застосування такого роду заперечення.

Ключові слова: філософія права, системний підхід, нормативне конституювання, методологія права, матеріально-правове відведення, абсолютне заперечення, недійсність права, чинність права, дієвість права, експертний стиль опрацювання судової справи, судовий стиль опрацювання судової справи.

АННОТАЦИЯ

Павлюк А. Г. Материально-правовое абсолютное возражение: нормативное конституирование и методологическое значение. – Квалификационный научный труд на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.12 – философия права. – Хмельницкий университет управления и права имени Леонида Юзькова Хмельницкого областного совета. – Хмельницкий, 2019.

Диссертация посвящена вопросу нормативного (системного) конституирования материально-правового возражения как абсолютного возражения, а также определению методологического значения такого рода возражения в определенных рамках. Материально-правовое возражение представлено такой модальной характеристикой состояния права, как недействительность права. Вопрос рассмотрен в рамках структурного, субстратного и концептуального анализа материально-правового возражения, а также в рамках перехода от абстрактной нормы-возражения к конкретной норме, анализа правопретражающих и правопрекращающих типов абсолютного возражения, анализа такого возражения в рамках экспертного и судебного стилей разработки правового дела.

За основу диссертационной проблематизации одного из институтов материального права принято понятие системного подхода в форме анализа структуры, субстрата и концепта системы (за А.И. Уемовым), который конкретизируется в форме принципа семантического реализма, рассмотренного в узком (репрезентативно-феноменологическая согласованность) и широком (вместе с понятием правильности и/или действенности права) смыслах (т.е. по аналогии с соответствующим принципом современной логики). В результате показано соотношение системного подхода и правовой реальности как нормативно-ценностной системы (норма, коммуникация, идея права) и установлено наличие проблемы адаптации общего понятия правовой реальности к целям и задачам диссертации. Такого рода адаптация осуществлена путем формулирования диссертационной проблемы в терминах ее решения, а именно: формализованная модальность права, живая и профессиональная коммуникация, идея условной действенности права, т.е. в форме правовой реальности как метанормативной системы, и вынесенная в эпицентр исследования идея права, обобщенная до уровня состояния права.

Формальное конституирование осуществляется в форме применения системы S5 Льюиса, предварительно редуцированной ad hoc, с одной стороны, и дефинициально расширенной – с другой. Возражение, следовательно, рассматривается чисто формально в качестве одного из символов такой системы. В модальном отношении, которое является интерпретацией (конкретизацией, моделью) упомянутой выше системы, возражение понимается как недействительность права. Собственно субстратом системы является

социальная коммуникация как таковая, которая рассматривается сначала феноменологически как соотношение апеллятива и контрапеллятива, т. е. обращений с требованием и возражением, не зависимо от обоснованности последних. Далее такого рода коммуникация освещается в профессиональном отношении как спор о праве. В конечном итоге коммуникация и модифицированная система Теофраста связываются в единое целое с помощью такого понятия, как спор о состоянии права, в частности о таком его состоянии, как недействительность права.

Норма-абсолютное возражение конструируется как соотношение негативных условий применения нормы и такой характеристики правового последствия нормы, как недействительность (по определению).

Абсолютное возражение анализируется как норма объективного и субъективного права, т.е. как общая и индивидуальная нормы, при этом первая из них рассматривается в абстрактной и конкретной формах. В работе осуществляется анализ (на примере гражданского права) двух абстрактных типов возражения: правопреграждающего и правопрекращающего. Кроме того, показано практическое применение такого рода понятия в учебной и прочей практике в форме экспертного и судебного стилей применения такого рода возражения.

Ключевые слова: философия права, системный подход, нормативное конституирование, методология права, материально-правовое абсолютное возражение, недействительность права, действительность права, действительность права, экспертный стиль обработки судебного дела, судебный стиль обработки судебного дела.

ANNOTATION

Pavliuk A.G. Substantive objection: normative institutionalization and methodological relevance. – Qualifying research paper printed as a manuscript.

Dissertation for obtaining the degree of Candidate of Juridical Sciences on speciality 12.00.12 – philosophy of law. – Leonid Yuzkov Khmelnytsky University of Management and Law. Khmelnytskyi Regional Council. – Khmelnytskyi, 2019.

The dissertation focuses on the normative (systematic) institutionalization of substantive objection as an absolute objection, as well as on the determination of the methodological value of this objection within certain frameworks. Substantive objection is regarded as such a modal characteristic of the legal situation as the lapse of right. The issue was considered within the context of structural, substrate and conceptual analysis of the substantive objection, in the term of moving from an abstract objection norm to the specific one, as well as within the matter of analysis of such types of objection as estoppel and plea in bar, along with analysis of the latter in consideration of expert and judicial styles of case management.

The problematization of the substantive law concept examined in this thesis was based on the systematic approach regarded as analysis of the system consisting of structure, substratum and concept (according to A.I. Uemov), outlined in the form of the principle of semantic realism, which was considered both in the narrow sense

(as representative and phenomenological consistency) and in the broad sense (along with the concept of correctness and/or effectiveness of law) i.e. by analogy with the relevant principle of modern logic. Eventually the research findings showed the correlation between the systematic approach and the legal reality as a normative-value system (norm, communication, idea of law) and revealed the problem of adaptation of the general concept of legal reality to the goals and objectives of the dissertation. Such adaptation was carried out by defining the dissertation problem in terms of its solution, namely: formalized modality of law, live and professional communication, the idea of conditional efficiency of law, i.e. in the form of legal reality as a meta-normative system; and, being generalized to the legal situation, became the main issue of research of the idea of law itself.

In this paper the notion of 'institutionalization' is understood in the neo-Kantian sense, i.e. as a synthesis of the constitutive and regulatory application of the relevant concepts mentioned above. The normative character of such institutionalizations is manifested, firstly, in the systemic, proper solution of the problem raised in the dissertation, and secondly, in the formation of an ideal common norm of absolute objection in the long run.

Formal institutionalization is performed in terms of the application of Lewis' S5 system, which has been primarily reduced ad hoc, on the one hand, and definitionally extended, on the other. The objection is therefore considered purely formally as one of the symbols of such a system. Relating to modality, which is the interpretation (specification, model) of the abovementioned system, the objection is understood as lapse of right. The actual substratum of the system is social communication as such, which is first of all examined on a phenomenological basis as the interrelation of the appeal and counter-appeal, i.e. submission of the statement of claim and objection, regardless of the validity of the latter. Such kind of communication is then considered professionally as issue on law. Finally, communication and the modified Theophrastus system are linked together by the notion of the dispute about the legal situation, in particular the lapse of right.

The absolute objection is analyzed as a norm of objective and subjective right, i.e. as a general and individual norm, the first of which is considered in both abstract and concrete form. The paper deals with two abstract types of objections (on the example of civil law): estoppel and plea in bar. In addition, it shows the practical application of this concept in educational and other practice within the frame of the expert and judicial styles of objection implementation.

Key words: philosophy of law, systematic approach, normative institutionalization, legal methodology, substantive objection, lapse of right, the validity of the law, the effectiveness of the law, the expert style of the trial, the judicial style of the trial.

Підписано до друку __.08.2019. Зам. № __
Обсяг 0,9 друк. арк. формат 60x90/16. Наклад – 100 прим.

Надруковано у ТОВ «Хмельницький ЦНТІ»
29000, м. Хмельницький, вул. Свободи, 36
Тел. : (0382) 65-50-96